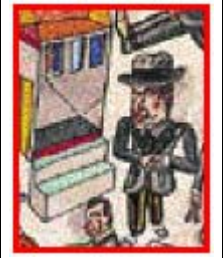

Ανθρωπογεωγραφία των Πόλεων

[ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στιξίτε \(click\) πάνω στους γαλάζιους συνδέσμους \(links\) όπως αυτός εδώ για να μεταφερθείτε σε σελίδα της βάσης Geander](#)

Ως *ανθρωπογεωγραφία των πόλεων* και γενικότερα του αστικού χώρου εννοούμε την πολύπλευρη και συνολική γεωγραφική περιγραφή, σύγκριση, ταξινόμηση και κατάταξη των πόλεων του κόσμου τόσο από πλευράς καθαρά χωρογραφικής όσο και από πλευράς οικονομικών δραστηριοτήτων και λοιπών κοινωνικών λειτουργιών. Την ταξινόμηση την αντιλαμβανόμαστε ως προς ορισμένους ποιοτικούς μη μετρήσιμους -σε πρώτη φάση- χαρακτήρες ενώ η κατάταξη θεωρούμε ότι γίνεται ως προς μετρήσιμα μεγέθη.

ΠΡΟΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Η ανθρωπογεωγραφία των πόλεων μπορούμε να δεχτούμε ότι έχει ποικίλες μορφές και περιεχόμενα αφού την περιγραφή και ταξινόμηση των πόλεων την πραγματοποιούσαν και την πραγματοποιούν με τη χρήση διαφόρων μέσων στα οποία συμπεριλαμβάνουμε και την προεπιστημονική ανθρωπογεωγραφία.

Ως *προεπιστημονική ανθρωπογεωγραφία των πόλεων* εννοούμε τις διηγήσεις για τις πόλεις και τις ενγένει λογοτεχνικές και λοιπές λεκτικές αναφορές σ'αυτές (όπως η διαφήμιση ή η ποίηση), οι οποίες γίνονται χωρίς να τηρούνται συγκεκριμένες επιστημονικές προϋποθέσεις ή να ακολουθείται κάποια ειδική ελέγξιμη μέθοδος. Εννοούμε ακόμα τη ζωγραφική, φωτογραφική και κινηματογραφική απεικόνιση των πόλεων που γίνονται με στόχο που δεν είναι ειδικά τεκμηριωτικός, αλλά συμβαίνει να είναι γενικά εμπορικός (π.χ. καρτ ποστάλ και τουριστικές διαφημίσεις) ή καλλιτεχνικο-εμπορικός (π.χ. μια κινηματογραφική ταινία).

Μολονότι η ανθρωπογεωγραφία ως επιστήμη ξεχωρίζει τη θέση της από την προεπιστημονική ανθρωπογεωγραφία, όπως αυτή αναφέρεται εδώ, ωστόσο δεν απορρίπτει μαζικά κάθε λογοτεχνική, δημοσιογραφική ή καλλιτεχνική ανθρωπογεωγραφική περιγραφή για τις πόλεις. Και μάλιστα συμβαίνει ίσως το αντίθετο, αφού έτσι (1) διευρύνονται τα όρια μιας ανθρωπογεωγραφικής προσέγγισης που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ανθρωπολογική αφού έχει, πολλές φορές, ως κέντρο συγκεκριμένες ανθρώπινες υπάρξεις (στη λογοτεχνία, το [θέατρο](#) και τον κινηματογράφο) ή (2) προσφέρεται ως υλικό άμεσης ανθρωπογεωγραφικής και χωρογραφικής τεκμηρίωσης. Ας θυμηθούμε τη γνωριμία με το δίκτυο υπονόμων του Παρισιού στους *Αθλιους* του Β. Ουγκό και την επιβλητική μορφή των ουρανοξυστών της Νέας Υόρκης που μάθαμε να αναγνωρίζουμε από τις συνηθισμένες φωτογραφίες της μεγαλούπολης αυτής.

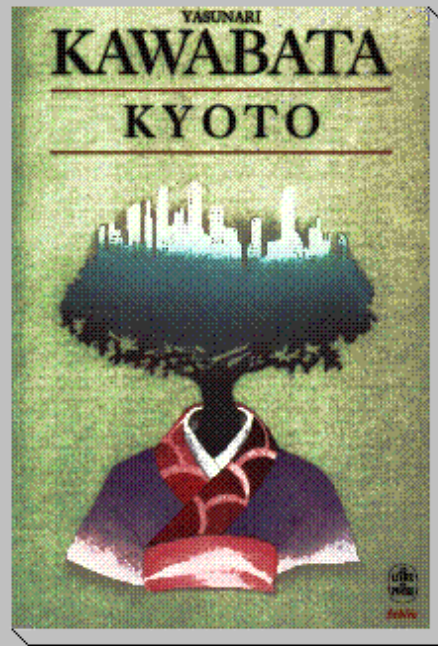
1. Πολύ συχνά οι λογοτέχνες περιγράφουν με αρκετή λεπτομέρεια και ενάργεια πόλεις στις οποίες έζησαν ή στις οποίες ταξίδεψαν. Τοποθετούν εκεί τους ήρωες των έργων τους ή καταθέτουν άμεσα τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις τους. Μια σημαντική έκδοση, «*Ο Άτλαντας της Λογοτεχνίας*» (*The Atlas of Literature, Malcolm Bradbury, 1996*), περιγράφει και χαρτογραφεί όλους τους γνωστούς τόπους όπου έζησαν οι διάσημοι συγγραφείς των τελευταίων αιώνων, χώρες, πόλεις και συνοικίες, από τις οποίες εμπνεύσθηκαν στοιχεία που συμπεριέλαβαν στα έργα τους. Στον *Άτλαντα* βλέπουμε πως ο «ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής» Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι [[Εικ. 4, σελ. 2](#)] κάνει μια μικρή χαρτογραφική ανατομία της γειτονιάς του, που περιγράφει στο «*Εγκλημα και Τιμωρία*», για να αποδώσει με χωρογραφική ακρίβεια την κυκλική κίνηση του Ρασκόλνικοφ, μετά το φόνο της γρηάς ενεχυροδανείστριας. Πολλές φορές η ιστορία των πόλεων προσφέρει συμβολισμούς που αξιοποιούνται δραματικά από τους συγγραφείς ή οι περιπέτειες των ηρώων παραλληλίζονται αλληγορικά με τις πόλεις. Στο μυθιστόρημά του με τίτλο *Κιότο*, [[Εικ. 2, σελ. 2](#)] ο ιάπωνας συγγραφέας Γιασουνάρι Καβαμπάτα (1899-1972, Νόμπελ λογοτεχνίας 1968) τοποθετεί στην παλιά ιαπωνική πρωτεύουσα «με τα 100 τεμένη και ιερά» την ιστορία δυο δίδυμων κοριτσιών που χωρίστηκαν μετά τη γέννησή τους και ανατράφηκαν ξεχωριστά. Οι δυο νέες ξανασυναντιούνται μετά από χρόνια, πρόκειται όμως και πάλι να

χωρίσουν σαν δυο ξένες.

1

2

3

Η λογοτεχνία, η ζωγραφική, η φωτογραφία και ο κινηματογράφος διεσδύουν αρκετά στο αστικό φαινόμενο, την πόλη. (1) Φωτογραφία της Βουκε, (2) Εξώφυλλο του "Κιότο" (3) Πίνακας του Καγεμπότ (4) Η διαδρομή του Ρασκόλνικοφ, όπως την τοποθετεί ο Ντοστογιέφσκι. Στη ταινία "Σαλαάμ Βομβάη" (5) και στο "Χαμίτι του Σαν Πάουλο" (6) έχουμε μια περιγραφή της ζωής των "παιδιών του δρόμου".

5

4

Άλεξ. Πούσκιν

Φ. Ντοσ. Ν. Γκ. 1833-36 Ο ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ

Νιέφσι Προσπέκτ, 10 Άλεξ. Πούσκιν ΝΤΑΜΑ ΠΙΚΑ

Δρόμος Ρασκόλν.

Ντοσ. 1864-67

Ν. Γκόγκολ, 1829-33

Ουλ. Πρζεβάσκοβο, αρ 19 Σπίτι του Ρασκόλνικοφ

6

Στο πρόσωπο των δυο κοριτσιών βλέπουμε, ίσως, τις δυο Ιαπωνίες, εκείνη της παράδοσης και τη μοντέρνα βιομηχανική χώρα. Ανεξάρτητα πάντως από την ενδεχόμενη αλληγορία, η ανάγνωση του κειμένου, που είναι κατάσπαρτο από περιγραφές και αναφορές στο Κιότο, μας δίνει ένα πλήθος πληροφοριών όχι μόνο για τις γιορτές και το φυσικό περιβάλλον της πόλης αλλά ακόμα και για το τραμ -το πρώτο της χώρας- ή και για κάποια γραφικά μικρομάγαζα που ακόμα επιβιώνουν.

Οι ταξιδιωτικές περιγραφές μας προσφέρουν κι αυτές πολλά. Έχουμε μάλιστα την τύχη να έχουμε και στη σύγχρονη γλώσσα μας αξιόλογα ταξιδιωτικά ανθρωπογεωγραφικά κείμενα «*Η ελληνική ταξιδιογραφία έχει διανύσει αποστάσεις πολλών εκατοντάδων ετών και πολλών χιλιάδων σελίδων*» γράφει η κριτικός λογοτεχνίας Αννίτα Παναρέτου. Και συνεχίζει: «*Ευτύχησε, στον αιώνα μας, να περάσει από τα στιβαρά χέρια των συγγραφέων της εποχής του Μεσοπολέμου (ξεκινώντας από τους Καζαντζάκη, Παπαντωνίου, Ουράνη, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο και περιλαμβάνοντας τους κυριότερους εκπροσώπους της γενιάς του '30) και να αποδοθεί στο κατά καιρούς αναγνωστικό κοινό ως ένα σημαντικό, αυτόνομο και γοητευτικό λογοτεχνικό είδος*». Ο λογοτέχνης Γιώργος Ιωάννου, περα από τα κείμενά του με καθαρά ανθρωπογεωγραφικό-κοινωνιολογικό περιεχόμενο για τη Θεσσαλονίκη, «*πόλη των προσφύγων*», μας άφησε και ένα σύντομο αφήγημά του, όπου -ως κάτοικος και των δυο πόλεων- συγκρίνει την Αθήνα με τη Θεσσαλονίκη.

Θα μπορούσαμε στο σημείο αυτό να αναφερθούμε και στους [ταξιδιωτικούς οδηγούς](#) που -και αυτοί- αποτελούν ένα ξεχωριστό είδος συγγραφής με μεγάλη παράδοση. Οι *Guides bleu*, οι *Baedekers*, οι *Michelin*, οι *Compass American Guides* και άλλες παρόμοιες εκδόσεις επιχειρούν και κατορθώνουν μοναδικές ανθρωπογεωγραφικές συγγραφικές συνθέσεις. Συμβάλλουν μάλιστα στην πραγματοποίηση μιας ιδεώδους γεωγραφικής διδασκαλίας, μέσα στην ίδια την πόλη και στον τόπο που περιγράφουν.

Και η ποίηση προσφέρει σημαντικά στοιχεία ενόρασης για μια καλύτερη ματιά στις πόλεις του κόσμου. Το ποίημα του Κάρλ Σάντμπεργκ (1878-1967) για το [Σικάγο](#) -αυτός είναι και ο τίτλος του-, που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Poetry* το 1914, δίνει κατά τη γνώμη πολλών ειδικών την πεμπτούσια της μεγαλύτερης πόλης της μεσοδυτικής Αμερικής, «*της πόλης με τους φαρδειούς ώμους*»:

**Χασάπη τού Κόσμου,
Εργαλειομάστορα και σιτοκουβαλητή!
Παίχτη των Τραίνων και των Φορτίων του Έθνους Χειριστή,
Σικάγο, ορμητικό, γεροδεμένο και βουερό,
Πόλη με τους φαρδειούς ώμους ... [Απόσπασμα]**

Βλέπουμε πως όλες οι αναφορές γίνονται κατευθείαν στις κύριες οικονομικές δραστηριότητες του Σικάγου (σφαγεία, εμπόριο σιτηρών, μεταφορές) για τις οποίες έγινε πολύ γνωστή η πόλη αυτή.

2. Όταν η περιγραφή της πόλης βασίζεται στο εικαστικό στοιχείο, με τη ζωγραφική, τη φωτογραφία ή τον κινηματογράφο, η γεωγραφική αναπαράσταση μπορεί να φτάσει σε βαθμό τελειότητας. Χρειάζεται βέβαια να επιστρατευτούν γνώσεις σημειολογίας της εικόνας για να αναγνωσθεί πλήρως το περιεχόμενο των εικόνων που επιδεικνύονται.

Ο έλληνας ζωγράφος Δανιήλ Γουναρίδης στον πίνακα με τίτλο «*Η πόλις*» (1974) παρουσιάζει μια άναρχη κυτιο-ποιημένη πολυκατοικιούπολη που παραπέμπει σε από αέρος φωτογραφίες μερικών βιαστικά αναπτυγμένων νεοελληνικών οικισμών. Ο γάλλος ζωγράφος Γουστάβος Καγεμπότ (1848-1894), που το έργο του επηρεάστηκε σημαντικά από τους πρωτοπόρους του ιμπρεσιονισμού, απέδωσε με θαυμαστή ακρίβεια της προοπτικής πολλούς δρόμους και κτίρια του Παρισιού [**Εικ. 3, σελ. 2**]. Η πόλη, στη κλίμακα του δωματίου, του κτιρίου και της γειτονιάς, κυριαρχεί και στο έργο του αμερικανού ζωγράφου [Έντουαρντ Χόπερ](#) (1882-1967). Από το έργο του αναδεικνύεται επίσης και η διάσταση της μοναξιάς στη σύγχρονη πόλη.

Η στατική μη κινηματογραφική εικόνα και συνηθέστατα η ασπρόμαυρη φτάνει πολλές φορές σε

επίπεδο φωτογραφικού ανθρωπογεωγραφικού δοκιμίου. Παράδειγμα αποτελεί η φωτογραφία της Margaret Bourke-White με τίτλο «*Louisville Flood Victims*», (1937), όπου σε πρώτο επίπεδο βλέπουμε [Εικ. 1, σελ. 2] μια σειρά μαύρων -μόνο- Αμερικανών που περιμένουν περίλυποι για μια διανομή τροφίμων, ενώ στο δεύτερο επίπεδο είναι τοιχοκολλημένη μια γιγανταφίσα που διαλαλεί το υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης της χώρας τους προβάλλοντας μια ευτυχισμένη οικογένεια λευκών σε μια πολυτελή Chrysler! Σε περιοδικά όπως το *National Geographic* και σε άλλα που ακολούθησαν το υπόδειγμά του, η εικόνα και το κείμενο συνιστούν πλήρεις μονογραφίες για τις περιγραφόμενες πόλεις και την κοινωνία τους. Το δημοσίευμα που είναι αφιερωμένο στη Χιροσίμα (Αύγουστος 1995, σελ. 78-101) αρχίζει με μια φωτογραφία του επιμελώς ανακατασκευασμένου δρόμου —«σημείο ground zero»— πάνω από τον οποίο έγινε η έκρηξη της αμερικανικής ατομικής βόμβας τον Αύγουστο του 1945, σε ύψος 600 περίπου μέτρων. Σε μια άλλη φωτογραφία ιάπωνες μαθητές επισκέπτονται το Μουσείο Ειρήνης της Χιροσίμα. Ένας μαθητής περιεργάζεται σιωπηλός τα ομοιώματα απανθρακωμένων θυμάτων του ατομικού βομβαρδισμού. (Μια λεπτομέρεια της φωτογραφίας, ότι δηλαδή το T-shirt, που φοράει ανυποψίαστα ο μαθητής, φέρει τα χρώματα της αμερικανικής ομάδας μπάσκετ Chicago Bulls, μας επιβάλλει να θυμηθούμε πως η πρώτη αλυσωτή πυρηνική αντίδραση είχε επιτευχθεί, τρία χρόνια πριν από το βομβαρδισμό της Χιροσίμα, στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου...).

Τέλος, ο [κινηματογράφος](#) αποτελεί μian αστείρευτη πηγή ανθρωπογεωγραφικής πληροφόρησης. Οι κινηματογραφικοί δημιουργοί, μέσω της προσεγγισμένης αισθητικής προσέγγισής τους, χωρίς να απογράφουν ή απλώς να φωτογραφίζουν, μας προσφέρουν γόνιμα γνωστικά στοιχεία για τη ζωή των πόλεων. Αν η εξέλιξη της Έβδομης Τέχνης δεν είχε ευνοήσει -πάνω στην οθόνη και πίσω από αυτήν- την καθαρά μυθιστορηματική και προσωπολατρική γωνιά (σταρ, ζεν-πρεμιέ, δακρύβρεκτα σενάρια, «εσπερίστικες» προσεγγίσεις, κ.λπ.), θα αναδυόταν περισσότερο η τεκμηριωτική, γνωστική και απογραφική πλευρά του κινηματογραφικού έργου. Στην πραγματικότητα, μόνο σε ταινίες δεύτερης ποιότητας, «χολυγουντιανές», με καρμποσταλικές τυποποιήσεις ή με ανθρωποκηνυγητά στους δρόμους των μεγαλουπόλεων, έχουμε την ευκαιρία να δούμε μερικές πλευρές των πόλεων, χωρίς πάντως να έχει ληφθεί μέριμνα από τους δημιουργούς αυτών των ταινιών για τη σωστή τεκμηριωτική υποστήριξη. Μερικές φορές ο συνδυασμός περιπέτειας και τεκμηρίωσης πετυχαίνει [Εικ. 5 και 6 σελ. 2]. Στην ταινία «[Η γυμνή πόλη](#)», (1948), ο σκηνοθέτης της Ζυλ Ντασέν εκμεταλλεύεται την αστυνομική αναζήτηση για να μας παρουσιάσει, σε πολλές περιπτώσεις και με ποικίλες προσεγγίσεις, εικόνες της ζωής στη Νέα Υόρκη. Η ανθρωπογεωγραφική εικονογράφηση της ταινίας αυτής είναι πράγματι αρκετά πλούσια και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα.

ΠΟΛΥΚΛΑΔΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Είναι δεδομένο ότι η προσοχή του γεωγράφου επικεντρώνεται στις χωρικές εκδηλώσεις των μελετώμενων φαινομένων. Ωστόσο η ανθρωπογεωγραφία των πόλεων αποτελεί στην πραγματικότητα ένα κατ'εξοχήν πολυκλαδικό ή πολυεπιστημονικό αντικείμενο. Επιστήμες τέτοιες όπως η λαογραφία, η κοινωνιολογία, η οικονομία, η δημογραφία και η ιστορία, για να αναφερθούμε σε μερικές μόνο συναφείς προς την ανθρωπογεωγραφία επιστήμες, προσεγγίζουν για το δικό τους ερευνητικό συμφέρον την πόλη, ενώ η πολεοδομία επωφελείται στις εφαρμογές της από τη συσσωρευμένη αυτή γνώση βασιζόμενη και σε πληθώρα τεχνικών κλάδων.

1. Η σύγχρονη λαογραφία, ως πολιτισμικός επιστημονικός κλάδος, εμβαθύνει ιδιαίτερα στην πολύπλευρη και συνολική γεωγραφική περιγραφή επιμέρους πόλεων και πετυχαίνει σε μεγάλο βαθμό μια ανθρωπογεωγραφική σύνθεση, διεκδικώντας, άλλωστε, την κυριαρχία σε πεδία που θα μπορούσαν να θεωρηθούν καθαρά γεωγραφικά. Στη λαογραφική εξέταση της πόλης [Πρέβεζας](#), που κάνει ο Βαγγέλης Αυδίκος στα πλαίσια διδακτορικής διατριβής, επιμένει ιδιαίτερα στην επιλογή-παραγωγή του συγκεκριμένου οικιστικού χώρου και στον ιδιάζοντα γεωγραφικό ρόλο του («*πανελλήνια Σαγκάη επί Ενετοκρατίας*»).

2. Η κοινωνιολογική έρευνα, πριν φτάσει στο επίπεδο της θεωρητικής τυποποίησης, όπως τη συναντούμε σε μερικά εγχειρίδια, είναι σε πρώτη προσέγγιση αρκετά ανθρωπογεωγραφική, αφού η περιγραφή της εντοπίζει με μεγάλη ακρίβεια στο χώρο και σε συγκεκριμένη πόλη τα υπό

παρατήρηση υποκείμενα. Η περίφημη κοινωνιολογική σχολή του Σικάγου απέγραψε με κάθε χωρογραφική και κοινωνική ακρίβεια τη ζωή των μεταναστών που έφταναν στο Σικάγο στην αρχή του αιώνα και μας άφησε μνημειώδη έργα για την ενσωμάτωσή των μεταναστών στο χώρο της πόλης και την ένταξή τους στην οικονομία της χώρας.

3. Η οικονομία, πέρα από την αναφορά της σε οικονομίες (δηλαδή σε χώρες ή κράτη) και σε μαθηματικοποιημένα οικονομικά μεγέθη, βασίζεται ιδιαίτερα στην ανθρωπογεωγραφία των πόλεων αφού είναι βέβαιο ότι η παραγωγή και η κατανάλωση πολλών αγαθών και υπηρεσιών εξαρτάται από τις αστικές συγκεντρώσεις και την υποδομή τους. Η δημογραφία, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες κατά τις οποίες έχει γίνει φανερό ότι ο αστικός πληθυσμός, ιδίως του Τρίτου Κόσμου, αυξάνεται με φρενήρη ρυθμό, αφιερώνει ιδιαίτερα κεφάλαια στη σχετική προβληματική. Και τελευταία, αλλά όχι έσχατη, η [ιστορία του πολιτισμού](#) σφραγίζει πάντα με το δικό της βάρος την μελέτη της πόλης, αφού με την [πόλη](#) ξεκινούν οι γνωστοί [πολιτισμοί](#) και με συγκεκριμένες μεγάλες «[Πόλεις Πεπρωμένου](#)» (Αθήνα, Ρώμη, ή, ακόμα, Ισφαχάν και Δελχί), σύμφωνα με τον τίτλο έργου του Arnold Toynbee, εκφράστηκαν οι μεγάλοι πολιτισμοί της δύναμης και του πλούτου.

Γίνεται φανερό από τα προηγούμενα ότι η *επιστημονική ανθρωπογεωγραφία των πόλεων*, δέχεται πολυκλαδικές-πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις που φωτίζουν από κάθε πλευρά το αστικό φαινόμενο. Εξάλλου, η ανάλυση των πόλεων που γίνεται από τους γεωγράφους, μπορεί να έχει και αυτή ποικίλες μορφές. Αυτό οφείλεται σε πολλούς λόγους.

- α.** Οφείλεται, πρώτα-πρώτα, στο γεγονός ότι στην εξέλιξη της η γεωγραφία πέρασε από το ποιοτικό και περιγραφικό στάδιο στο ποσοτικό και το στατιστικό.
- β.** Οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι οι διάφορες σχολές γεωγραφικής σκέψης επιλέγουν τα δικά τους εργαλεία και τις δικές τους μεθόδους.
- γ.** Ακόμα, η διαφοροποίηση της ανθρωπογεωγραφικής περιγραφής της πόλης οφείλεται στο γεγονός ότι η ανθρωπογεωγραφία, ως θεωρητική και ως εφαρμοσμένη επιστήμη, έχει διαφορετικούς στόχους κάθε φορά.
- δ.** Τέλος, στον τομέα των εφαρμογών μπορούμε να διακρίνουμε ιδιαίτερες περιπτώσεις μελέτης των πόλεων π.χ. αν στόχος είναι -για παράδειγμα- η πολεοδομική επέκταση της πόλης, η σχεδιαζόμενη εγκατάσταση μιας βιομηχανίας στην περιφέρεια μιας πόλης ή [η επικείμενη μετακόμιση μιας οικογένειας δημοσίων υπαλλήλων](#). Όλα τα ενδιαφέροντα καλύπτονται, σε πολλές χώρες, από ειδικές έρευνες και εκδόσεις.

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Με βάση τα προηγούμενα, τίθεται συνεπώς το ερώτημα για το αν είναι δυνατή μια ενιαία και διακλαδική ή διεπιστημονική προσέγγιση της πόλης μέσα στα πλαίσια της ανθρωπογεωγραφίας. Η διακλαδικότητα θα προϋπέθετε συνεργασία μεταξύ των διαφόρων επιστημονικών κλάδων και, κυρίως, συντονισμό μέσα από ανωτέρου επιπέδου έννοιες.

Οι έννοιες ανωτέρου επιπέδου πρέπει προφανώς να ξεπερνάν τα περιχαρακωμένα όρια των επιστημονικών κλάδων που κάνουν την παρατήρηση όχι μόνο για να τους φέρουν σε καλύτερη επαφή, αλλά και με σκοπό να προσεγγίσουν αυτοί και να υπηρετήσουν την κοινωνία και το χώρο που υφίστανται την παρατήρηση. Ένα εργαλείο αναζήτησης αυτών των εννοιών φαίνεται πως αποτελεί η *κοινωνιοχωρική διαλεκτική προσέγγιση*. Αυτή θεμελιώνει την έρευνα της πόλης πάνω στο γεγονός ότι ο αστικός χώρος δημιουργείται από την κοινωνία που τον κατοικεί, αποκτά τα χαρακτηριστικά του από αυτήν την κοινωνία και στη συνέχεια αναπλάθει διαρκώς αυτήν την κοινωνία που προσπαθεί να προσαρμοστεί σ' αυτό το κατασκευασμά της. Καθώς σε κάθε φάση της εξέλιξής της η πόλη είναι αποτέλεσμα της ιστορικής, πολιτικής και οικονομικής μήτρας που την παρήγαγε και τη διαμορφώνει διαρκώς, είναι συνεπακόλουθο ότι η μελέτη της πρέπει να γίνεται με αναφορά στις ιστορικά, πολιτικά και οικονομικά διαμορφωμένες σχέσεις.

Οι σχέσεις αυτές εκφράζονται και αποτυπώνονται στο χώρο

- ως οργάνωση του (η οποία ευνοεί ορισμένα συμφέροντα),
  - ως εδαφικότητα (που αποτελεί έκφραση της ιδιοποίησής του),
- αλλά και
- ως απόσταση (που απομακρύνει από το «άστυ» ένα μέρος του πληθυσμού) και
  - ως διάσταση (που αλλοιώνει την νοητική εικόνα της πόλης).

Ο κλάδος της *Αστικής Κοινωνικής Γεωγραφίας* επιχειρεί και κατορθώνει μια σημαντική διακλαδική/διεπιστημονική σύνθεση σύμφωνα με τα παραπάνω.

Όπως προκύπτει από το σχετικό βιβλίο του Paul Knox, ο γεωγράφος έχει κάθε αρμοδιότητα περιγραφής και αποτύπωσης του αστικού χώρου. Έχει ακόμα την ικανότητα ο γεωγράφος να συνθέσει μια μεγάλη ποικιλία περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών του αστικού χώρου, να αναγνωρίσει τον *ιδιάζοντα* ή προβληματικό χαρακτήρα της κάθε αστικής περιοχής και να επισημάνει τις δομές ανισότητας και αδικίας. Από εκεί απορρέει και το καθήκον του γεωγράφου, να αγωνιστεί για μια άρση των κοινωνικών αδικιών και ανισοτήτων, τις οποίες, όπως το τονίζουν οι John Cater και Trevor Jones, αυτός αγωνίζεται τίμια να καταγράψει.

Δεν μας εκπλήσσει μέσα στο πλαίσιο αυτό ότι ένα ευαγγέλιο του κλάδου της αστικής κοινωνικής γεωγραφίας, γραμμένο από τον [David Harvey](#), έχει τον τίτλο «*Πόλη και κοινωνική δικαιοσύνη*». Η διακλαδικότητα, που πάντα αναζητά έννοιες ανωτέρου επιπέδου, βρίσκει εδώ μια από τις καλύτερες εφαρμογές της.

Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Με τον όρο **παράσταση της πόλης** εννοούμε τη νοητική εικόνα που έχουμε για μια πόλη και ενδεχομένως και την εικονογραφική ή λεκτική απόδοση που μπορούμε να κάνουμε της εικόνας αυτής. Το ζήτημα αυτό αποτελεί αντικείμενο του κλάδου της Περιβαλλοντικής Ψυχολογίας. Ταυτόχρονα είναι και θεμελιώδες ανθρωπογεωγραφικό ζήτημα αφού η θεωρητική γνώση του αστικού χώρου και η πρακτική των εφαρμογών και των επεμβάσεων σ'αυτόν σχετίζονται με την παράσταση της πόλης που έχουν οι κάτοικοι και οι επισκέπτες της.

Μια εμπειρισταωμένη και εκτεταμένη εργασία για την παράσταση της πόλης οφείλουμε στον Kevin Lynch ο οποίος, με το έργο του *The Image of the City* (1960), κατέγραψε με κάθε λεπτομέρεια τους μηχανισμούς ανάγνωσης και αντίληψης του αστικού περιβάλλοντος, όπως αυτοί λειτουργούν στους κατοίκους της πόλης.

Ο Lynch χρησιμοποίησε, στις πόλεις που μελέτησε, μια διπλή προσέγγιση και ανάλυση. Με τη βοήθεια ειδικευμένων συνεργατών έκανε, πρώτα, μια *αναγνώριση πεδίου* μέσα στην πόλη, με βάση την οποία απογράφηκαν και περιγράφηκαν τα σημεία και τα στοιχεία της πόλης που αποτελούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Σε δεύτερη φάση πήρε μεγάλες συνεντεύξεις καθώς και σχέδια από κατοίκους της πόλης στους οποίους υπέβαλε πολυάριθμες ερωτήσεις και φωτογραφικά τέστ σε σχέση με τη ζωή τους και την κίνησή τους στην πόλη και μάλιστα σε σχέση και με φανταστικές ή πιθανές μετακινήσεις μέσα σ' αυτή.

Οι αμερικανικές πόλεις στις οποίες έγινε η έρευνα είναι η **Βοστώνη**, η **Τζέρσεη Σίτι** και το **Λος Άντζελες**, οι οποίες διαφέρουν πολύ μεταξύ τους ως προς τα γενικά και ειδικότερα αστικά χαρακτηριστικά. Η παλιά ιστορική πόλη της Νέας Αγγλίας, η Βοστώνη, βρίσκεται σε μια χερσόνησο, που προσδιορίζει τις διαστάσεις του κέντρου της, που διατηρεί αρκετό από το χρώμα του παρελθόντος του. Πολλά χαρακτηριστικά στοιχεία του χώρου της προσφέρονται για μια εύκολη αναφορά, άλλοτε ευνοϊκή και άλλοτε δυσμενή. Η Τζέρσεη Σίτι είναι πολύ διαφορετική αφού, για τους περισσότερους που έλαβαν μέρος στην έρευνα, αποτελεί «*περισσότερο ένα μέρος που διασχίζεις παρά ένα τόπο όπου ζεις*». Και μάλιστα μερικές αναφορές δεν έγιναν στην πόλη την ίδια, που είναι αρκετά μονότονη και επαναλαμβανόμενη, αλλά στην κοντινή Νέα Υόρκη και στους ουρανοξύστες της, που συναντά κανείς καθώς φεύγει από τη Τζέρσεη Σίτι. Τέλος η τρίτη πόλη της έρευνας, το Λος Άντζελες, διαφέρει τόσο από τη μία όσο και από την άλλη από τις δυο άλλες προηγούμενες κυρίως κατά το γεγονός ότι υπάρχει ένα χαρακτηριστικό κέντρο που αποτελεί κεντρικό πόλο μιας τεράστιας και εξακτινωμένης αστικής περιοχής με δευτερεύοντα κέντρα.

Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί ότι οι αναφορές των προσώπων που έλαβαν μέρος στην έρευνα είχαν κοινά χαρακτηριστικά ως προς τα στοιχεία της πόλης που πρόβαλαν ως στοιχεία της παράστασης της πόλης. Είναι ενδιαφέρον να δούμε ποια είναι αυτά:

- Τα **μονοπάτια**, που είναι οι διάδρομοι μέσω των οποίων κινούνται τα άτομα ([δρόμοι](#), πεζόδρομοι, παραποτάμιοι δρόμοι).
- Τα **άκρα**, δηλαδή παρόμοια με τα μονοπάτια γραμμικά στοιχεία που όμως δεν επιτρέπουν την κίνηση αλλά αντίθετα τη διακόπτουν (όχθες, μεγάλες περιφράξεις, απότομες φυσικές ή τεχνητές διαμορφώσεις).
- Οι **περιοχές**, δηλαδή τα χαρακτηριστικά μέρη μέσα στην πόλη, με κάποια οικιστική ή κοινωνική και οικονομική συνοχή (όπως το Κολωνάκι στην Αθήνα ή το Καρτιέ Λατέν στο Παρίσι).
- Οι **κόμβοι**, που είναι κεντρικά σημεία διακίνησης του πληθυσμού, όπως τα Χαυτεία στην Αθήνα, και φυσικά το τέρμα των συγκοινωνιακών γραμμών και οι σταθμοί.
- Τα **ορόσημα**, που αποτελούν σημεία με ιδιάζοντα ή μοναδικό χαρακτήρα για την πόλη και σε μερικές περιπτώσεις και για ολόκληρο τον κόσμο (μνημεία και ορισμένα κτίρια).

Τελειώνοντας τη σύντομη παρουσίαση της συμβολής του Lynch, που με κατοπινές έρευνες δέχτηκε επαληθεύσεις και συμπληρώσεις, προσθέτουμε και τα εξής. Ενώ η πόλη είναι «μία», η παράσταση της διαφέρει από άτομο σε άτομο. Στοιχεία τέτοια όπως ο τρόπος ζωής, η εξοικείωση και αλληλεπίδραση με το χώρο της πόλης, η γενικότερη κοινωνική εμπλοκή και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ατόμου οδηγούν σε παραστάσεις της πόλης οι οποίες είναι αντικαθρέφτισμα αυτών των δεδομένων. Ζούμε σε μία πόλη αλλά βιώνουμε πολλές...

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Παρά την πολυμορφία που εμφανίζουν οι πόλεις, με τις διαφορές τους η μία ως προς την άλλη, αλλά και από σημείο σε σημείο στο εσωτερικό τους, πολύ συχνά γίνεται αναζήτηση των ομοιοτήτων τους και των κοινών χαρακτηριστικών τους. Στο ερώτημα αν το σύνολο των πόλεων και μάλιστα των πιο μεγάλων υπάγεται σε κανόνες κάποιων γενικότερων μορφοσχημάτων (patterns) και συμμετριών, η απάντηση είναι καταφατική. Πρόκειται βέβαια για θεωρητικά σχήματα ή μοντέλα

Η πόλη ως κυβερνητικό σχήμα και σύστημα Σε ένα μεγάλο βαθμό αφαίρεσης, η πόλη μπορεί να θεωρηθεί απλώς ως ένα σύστημα στο οποίο λαμβάνει χώρα μια εξαιρετικά έντονη αξιοποίηση ή κατανάλωση και μετασχηματισμός των μορφών της [βιοτικής τριάδας](#) που την αποτελούν η **ύλη**, η **ενέργεια** και η **πληροφορία**. Κάθε διαδικασία και λειτουργία μέσα στην πόλη συνδέεται άμεσα με μία ή περισσότερες συνιστώσες της βιοτικής τριάδας. Η πόλη αποτελεί ένα τεράστιο κόμβο παραγωγής, ανταλλαγών και κατανάλωσης ύλης, ενέργειας και πληροφορίας. Κατά την έννοια αυτή, η πόλη είναι ένας οργανισμός και μάλιστα ένας αυτορυθμιζόμενος οργανισμός που γεννάται, αυξάνεται και ζει διακινδυνεύοντας μάλιστα κάποτε να πεθάνει! Ο οργανισμός αυτός βρίσκεται σε μια ειδική ισορροπία με τους εργαζομένους οι οποίοι «έλκονται» κάθε πρωί προς το κέντρο της και «απωθούνται» κάθε απόγευμα προς τις περιοχές κατοικίας που βρίσκονται πέρα και μακριά από αυτό.

Σε βραχυπρόθεσμη (π.χ. ημερήσια) θεώρηση η πόλη είναι επίσης ένας οργανισμός που χαρακτηρίζεται από "μεταβολισμό". Μια πόλη ενός εκατομμυρίου κατοίκων απαιτεί 2.000 τόνους τροφίμων και αποβάλλει ίση ποσότητα αποβλήτων, εκτός του νερού και της ενέργειας. Σε μακροπρόθεσμη βάση, αν η πόλη δανείζεται αλλά και επιστρέφει ισότιμα ότι δανείστηκε από το περιβάλλον της «κυκλικά», η πόλη -όπως οι παλιές κινέζικες πόλεις- είναι *βιογόνος*, σέβεται τους κύκλους της φύσης και συμμετέχει σ'αυτούς. Διαφορετικά, αν η πόλη λειτουργεί γραμμικά, αφαιρώντας από το περιβάλλον αλλά και επιβαρύνοντάς το συνεχώς, τότε η πόλη είναι *βιοκτόνος* και δεν συμμετέχει στους κύκλους του εγγύς περιβάλλοντός της. Παρόμοιες απόψεις-αν και φαίνονται τόσο θεωρητικές- έχουν αρκετά προβληθεί τα τελευταία χρόνια με την ευαισθητοποίηση στα περιβαλλοντικά και οικολογικά ζητήματα. Ήδη, μάλιστα, από το τέλος του προηγούμενου αιώνα ο Βρετανός Ebenezer Howard υποστήριζε πρακτικά τις *κηπουπόλεις* (*Garden Cities*) που θα αποτελούσαν τον ιδεώδη συνδυασμό πόλης και υπαίθρου. Η Welwyn

Garden City, κοντά στο Λονδίνο αποτελεί μια τέτοια περίπτωση.

Αριθμητικές και χωρικές συμμετρίες. Η επιλογή του τόπου ίδρυσης των πόλεων, η ιστορία τους και η ανάπτυξή τους εισάγει πολλούς χαρακτήρες τυχαίου και ασύμμετρου. Ωστόσο, η συσχέτιση των μεγεθών πληθυσμού και της θέσης μεταξύ των διαφόρων πόλεων εμφανίζει πολλά στοιχεία συμμετρίας. Ο γεωγράφος αλλά και ο απλός πολίτης πρέπει να τα γνωρίζουν αυτά αφού είναι βέβαιο ότι η εξέλιξη των πόλεων ακολουθεί κάποιες αναπότρεπτες νομιμότητες και, συνεπώς, η διαχείρισή τους πρέπει να βασιστεί στα δεδομένα αυτά.

Τα πληθυσμικά μεγέθη των πόλεων δεν είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους. Ο γερμανός γεωγράφος Felix Auerbach επεσήμανε ήδη από το 1913 το εξής: Αν κατατάξουμε τις πόλεις 1. μιας χώρας σύμφωνα με τον πληθυσμό τους, από τη μεγαλύτερη προς την μικρότερη, (1η, 2η, 3η, ..., νουστή, κ.λπ.), οι πληθυσμοί τους έχουν κάποια σχέση. Δηλαδή, ο πληθυσμός της νουστής είναι ίσος με το $1/\nu$ του πληθυσμού της πρώτης, αν βέβαια δεν έχουν μεσολαβήσει συνθήκες υδροκεφαλικής ανάπτυξης της πρώτης και μεγαλύτερης πόλης. (Κανόνας της κατά μέγεθος κατάταξης).

2. Στο γεωγραφικό χώρο επισημαίνονται επίσης μερικές συμμετρίες που αφορούν την κατανομή των πόλεων ανάλογα με το μέγεθός τους. Πρόκειται για τις *ιεραρχίες των κεντρικών θέσεων* που παρατήρησε και επαλήθευσε ο Γερμανός Walter Christaller (1893-1969). Όπως αναπτύσσουμε και σε άλλη θέση, η [κατανομή των μεγαλουπόλεων](#), των μικρών πόλεων και των μικρότερων οικισμών θυμίζει ένα πλανητικό σύστημα με το κεντρικό ουράνιο σώμα (όπως ο ήλιος) που έλκει μερικούς πλανήτες (όπως η γη) και τους δορυφόρους των πλανητών.

3. Η κατανομή των πόλεων, που θυμίζει κατανομή ουρανίων σωμάτων, απορρέει από τις ανάγκες και την εξυπηρέτηση του πληθυσμού: Όσο μεγαλύτερη είναι η πόλη, τόσο περισσότερα είδη αναγκών εξυπηρετεί και σε μεγαλύτερη ακτίνα, που προέρχονται δηλαδή και από μικρότερες πόλεις. Όμως η ίδια η αλληλεπίδραση μεταξύ των πόλεων μοιάζει και αυτή με την αλληλεπίδραση των πλανητών! Δεχόμαστε δηλαδή ένα βαρυτικό μοντέλο. Με μικρές τροποποιήσεις μπορούμε να εφαρμόσουμε τον τύπο

$$F = a \frac{M_1 M_2}{r^2}$$

που ισχύει μεταξύ των ουρανίων σωμάτων.

Το F μετρά την αλληλεπίδραση, όπως τα ταξίδια, τα δρομολόγια των μέσων μεταφοράς ή τα τηλεφωνήματα μεταξύ των δύο πόλεων, το M_1 μετρά τον πληθυσμό της μιας πόλης, το M_2 μετρά τον πληθυσμό της δεύτερης πόλης, το r μετρά την απόσταση μεταξύ των πόλεων και το a είναι συντελεστής.

ΜΕΓΕΘΟΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Είναι ένα βέβαιο γεγονός ότι ο πληθυσμός και η έκταση των πόλεων συνεχώς αυξάνονται. Οι εκτιμήσεις για το μέγεθος πολλών μεγάλων πόλεων οδηγούν στην πρόβλεψη ότι το μέγεθός τους θα αυξηθεί ακόμα περισσότερο και κυρίως το πλήθος τους. Για σύγκριση αναφέρουμε ότι το 1950 μόνο επτά πόλεις ξεπερνούσαν το όριο του πληθυσμού ενός εκατομμυρίου: Νέα Υόρκη, Λονδίνο, Παρίσι, το σύμπλεγμα Ρήνου-Ρουρ (Κολωνία, Μπόχουμ, Ντόρτμουντ, κ.λπ.), το σύμπλεγμα Τόκιο-Γιοκοχάμα, Σαγκάι και Μπουένος Άιρες. Σχεδόν όλες βρίσκονταν σε ανεπτυγμένες χώρες. Η Πόλη του Μεξικού, που δεν αναφερόταν στην προηγούμενη εφτάδα, αποτελεί σήμερα τη μεγαλύτερη πόλη του κόσμου με πληθυσμό της τάξεως των 30 εκατομμυρίων. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το έτος 2025 θα υπάρχουν 100 περίπου πόλεις με πληθυσμό μεγαλύτερο από 5 εκατομμύρια. Από αυτές

περισσότερες από 80 θα βρίσκονται στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Δεδομένου ότι: (α) η πόλη συνδέεται με λειτουργίες και παροχές οι οποίες προϋποθέτουν την ύπαρξή της και το μέγεθός της για να εκδηλωθούν (παιδεία, εκπαίδευση, ψυχαγωγία, κ.ά.) και ότι (β) όσο μεγαλώνει η πόλη τόσο περισσότερο εκδηλώνονται σ'αυτή μερικά φαινόμενα δυσλειτουργίας (ρύπανση, συγκοινωνιακή συμφόρηση, αποκέντρωση αγοραστικών κέντρων, κ.λπ.), τίθεται πάντα το ερώτημα αν υπάρχει ένα άριστο μέγεθος πληθυσμού και διαστάσεων της πόλης τέτοιο ώστε να εξασφαλίζονται οι λειτουργίες ενώ ταυτόχρονα να αποτρέπεται η ανάπτυξη των δυσλειτουργιών.

Ο Paul Bairoch, σε πολυσέλιδη μελέτη του, εξετάζει ένα πλήθος παραγόντων που συνδέονται με τη λειτουργία και τη δυσλειτουργία των πόλεων του κόσμου και επιχειρεί να καθορίσει ένα αριθμητικό μέγεθος του πληθυσμού που να αντιστοιχεί σε μια άριστη κατάσταση συνθηκών διαβίωσης στις πόλεις. Καθ'όλη την έκταση της μελέτης, ο συγγραφέας, καθηγητής του Πανεπιστημίου της Γενεύης, κάνει τη διάκριση μεταξύ πόλεων του ανεπτυγμένου κόσμου και τριτοκοσμικών πόλεων, αφού είναι βέβαιο ότι οι γενικότεροι οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες που ισχύουν για τις επί μέρους χώρες επιδρούν και στη λειτουργία των πόλεων της συγκεκριμένης χώρας.

Οι παράγοντες τους οποίους μελετά ο Paul Bairoch είναι κλίμα και ρύπανση, υγεία, εγκληματικότητα, στέγη, εκπαίδευση και πολιτισμός, καινοτομία και έρευνα, αναψυχή/ψυχαγωγία, εμπορική διανομή και υπηρεσίες, κόστος των αστικών υποδομών, παραγωγικότητα των αστικών υπηρεσιών, κυκλοφορία και συμφόρηση.

Σχετικά με τον παράγοντα του κλίματος και της ρύπανσης, οι έρευνες στις οποίες αναφέρεται ο Bairoch υποδεικνύουν ότι η νέφωση και η ομίχλη είναι 5 έως 30% συχνότερες στην πόλη. Επίσης, η αύξηση του μεγέθους της πόλης (σε κατοίκους) συνδέεται με την αύξηση της θερμοκρασίας, λόγω δημιουργίας *νησίδας θερμότητας*. Για παράδειγμα, περνώντας από τους 100.000 κατοίκους στους 500.000 παρατηρούμε αύξηση της μέσης θερμοκρασίας κατά 2°C στις αμερικανικές πόλεις και 1,5°C στις ευρωπαϊκές. Οι άνεμοι εμφανίζονται κατά 5 έως 30% ασθενέστεροι. Αντίθετα από ό,τι θα περίμενε κανείς, τα αιωρούμενα ατμοσφαιρικά σωματίδια είναι περισσότερα στις μικρότερες πόλεις. Για παράδειγμα, οι τιμές 90,0μg/m³ και 87,5μg/m³ αντιστοιχούν σε αμερικανικές πόλεις 50.000 και 700.000 κατοίκων. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται αν ληφθεί υπόψη ότι κοντά σε σχετικά μικρές πόλεις εγκαθίσταται μονάδες βαρειάς βιομηχανίας, που έχουν πλέον απομακρυνθεί από το χώρο των παλιότερων μεγάλων πόλεων. Σε ακόμα μεγαλύτερες πόλεις (π.χ. άνω του ενός εκατομμυρίου) τα αιωρούμενα σωματίδια έχουν πάλι μεγάλες τιμές.

Σε σχέση με την υγεία και συγκεκριμένα σε σχέση με την παιδική θνησιμότητα των ανεπτυγμένων δυτικών χωρών, βρίσκεται ότι πόλεις με μεγαλύτερο πληθυσμό έχουν μεγαλύτερη παιδική θνησιμότητα από ότι πολλές μικρότερες πόλεις. Είναι πιθανό ότι κακές τιμές παιδικής θνησιμότητας σε μερικές μεγάλες πόλεις να οφείλονται σε φαινόμενα μαζικής αγροτικής εξόδου που συνδυάστηκαν με δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης στη μεγάλη πόλη εγκατάστασης. Στις αναπτυσσόμενες όμως χώρες το αστικό περιβάλλον βρίσκεται σαφώς ευνοημένο από την άποψη αυτή, σε σχέση με το αγροτικό περιβάλλον. Εξάλλου, ως προς τα ζητήματα γενικής θνησιμότητας φαίνονται ευνοημένες οι πόλεις με πληθυσμό μεταξύ 300.000 και 500.000 κατοίκων οι οποίες χαρακτηρίζονται από εξελιγμένο εξοπλισμό ιατρικής περίθαλψης χωρίς να επιβαρύνουν τους κατοίκους τους με τα αρνητικά στοιχεία της μεγαλούπολης.

Ο παράγοντας αναψυχή/ψυχαγωγία όπως εκφράζεται, για παράδειγμα, από τον πλήθος των παραστάσεων που παρακολουθούν ετησίως οι κάτοικοι των πόλεων είχε, την ακόλουθη μορφή για τη Γαλλία και τη Δυτική Γερμανία στα τέλη της δεκαετίας 1960-70, οπότε δεν είχε ακόμα υποχωρήσει η κινηματογραφική ψυχαγωγία απέναντι στην τηλεόραση και το βίντεο:

ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΣΕ ΔΙΑΦΕΡΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΧΩΡΕΣ	→	100-200 χιλιάδες	200-300 χιλιάδες	300-500 χιλιάδες	500 χιλιάδες - 1 εκατομ.	1-2,5 εκα- τομμύρια	>2,5 εκατομ.
----------------------------	---	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-------------------------------------	--------------------------------	----------------------------

Δυτ. Γερμανία	4,92	5,23	5,43	5,20	5,28	-
Γαλλία	5,18	4,79	7,57	6,52	7,00	8,09

Είναι χαρακτηριστικό ότι στη Δυτική Γερμανία το μέγιστο με 5,43 παρακολουθήσεις ετησίως κείται στις πόλεις μεταξύ 300 και 500 χιλιάδων κατοίκων. Στη Γαλλία υπάρχει ένα μέγιστο στη ίδια περιοχή με 7,57 παρακολουθήσεις ετησίως και μετά παρουσιάζονται πάλι μεγάλες τιμές στις πολύ μεγάλες πόλεις. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι μεγάλες τιμές στις πολύ μεγάλες πόλεις οφείλονται στον διακινούμενο πληθυσμό (ταξιδιώτες, τουρίστες) και όχι στους μόνιμους κατοίκους οι οποίοι λόγω ακριβώς του μεγάλου μεγέθους της πόλης δυσχεραίνονται στην κίνησή τους προς τις κινηματογραφικές αίθουσες του κέντρου της πόλης. Μπορούμε συνεπώς να συμπεράνουμε ότι υπάρχει ένα άριστο μέγεθος του πληθυσμού της πόλης, ως προς μερικές μορφές αναψυχής και ψυχαγωγίας, γύρω στις 300 έως 500 χιλιάδες, που παρέχει τη δυνατότητα παρακολούθησης κάποιων θεαμάτων στους κατοίκους.

Στις αστικές υποδομές περιλαμβάνονται υλικές παροχές (όπως στέγη, ηλεκτρική ενέργεια, μεταφορές) και παροχές που απαιτούν υλική υποδομή (όπως εκπαίδευση, περίθαλψη). Οι πρωτοποριακές μελέτες που έγιναν στη Μεγάλη Βρετανία, στην οποία ήδη το 1900 υπήρχαν 33 πόλεις με πάνω από 100.000 κατοίκους, αποδεικνύουν ότι οι πόλεις με 100.000 έως 250.000 κατοίκους χαρακτηρίζονταν από το χαμηλότερο κόστος αστικών υποδομών ανά κάτοικο.

Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη και το βασικό γεγονός ότι ο εξαιρετικά πολλαπλός χαρακτήρας του αστικού φαινομένου δεν επιτρέπει εύκολες κωδικοποιήσεις ως προς το άριστο μέγεθος του πληθυσμού της πόλης, μπορούμε να διατυπώσουμε την άποψη ότι για πολλές λειτουργίες της πόλης το όριο των 300-500 χιλιάδων ενδέχεται να αποτελεί έναν ικανοποιητικό αριθμό. Κατά την έννοια αυτή, το δεύτερο, το τρίτο και μάλιστα το τέταρτο εκατομμύριο του πληθυσμού του λεκανοπεδίου της Αττικής, θα μπορούσαν να είχαν δώσει μια πλειάδα όμορφων ελληνικών πόλεων, που θα χαρακτηρίζονταν από ικανοποιητικές συνθήκες λειτουργίας.

ΓΚΥ ΜΠΥΡΖΕΛ: Ο ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΜΙΛΑΕΙ ΓΙ'ΑΥΤΗΝ

Ο γάλλος γεωγράφος Guy Burgel, διευθυντής του εργαστηρίου γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Paris X, έβαλε την Αθήνα, ως σύγχρονη πόλη, στο χάρτη της σύγχρονης αστικής γεωγραφίας. Το βιβλίο του με τίτλο "Αθήνα, η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας" αποτελεί μια σημαντική κατάθεση ανθρωπογεωγραφικού υλικού με κέντρο την ελληνική πρωτεύουσα.

Σε μια συνέντευξή του δηλώνει: *"Ως προς το ρυθμό ανάπτυξης η Αθήνα μοιάζει με τις αμερικανικές πόλεις, είτε του Νότου είτε του Βορρά. Βέβαια, οι τρόποι κοινωνικότητας παραμένουν μεσογειακοί, αλλά οι ρυθμοί ανανέωσης και αλλαγής του αστικού ιστού, ακόμη και οι δημογραφικοί ρυθμοί, θυμίζουν αμερικανικούς ρυθμούς και όχι μεσογειακούς ή ευρωπαϊκούς. Οι διαφορές της Ρώμης και της Αθήνας -για να πάρω δυο πρωτεύουσες του αρχαίου κόσμου- είναι ως προς αυτό το σημείο χαώδεις".*

Μολονότι έχει προσφέρει πολλά στην κατανόηση του αστικού μας χώρου και για τους μαθητές του - πολλούς έλληνες αρχιτέκτονες που έχουν συνεργαστεί ή σπουδάσει μαζί του- είναι τιμητικά ένας Έλληνας, μιλάει πάντα με διακριτικότητα για την εξέλιξη της Αθήνας.

Σε μια συλλογή κειμένων για την νεοελληνική πόλη που εκδόθηκε με επιμέλειά του στα γαλλικά και τα ελληνικά, προλογίζοντας γράφει: *"Παρά την αίγλη και την ανθεκτικότητα των τοπωνυμίων, η ιστορία του [αστικού φαινομένου στην Ελλάδα] είναι ολιγόχρονη και κυριαρχείται εξ ολοκλήρου από την εθνική παλινόρθωση του δέκατου ένατου αιώνα".* Γενικά, είναι βέβαιο ότι ο ελλαδικός χώρος, αν και λαμπρύνθηκε από πόλεις που αποτέλεσαν αιώνια ιστορικά σύμβολα, όπως η Αθήνα και η Κόρινθος, δεν χαρακτηρίζεται από συνεχή παρουσία πόλεων στις διάφορες ιστορικές περιόδους. Καθώς επί πολλούς αιώνες η Ελλάδα δεν έγινε πεδίο συσσώρευσης πλούτου και συγκέντρωσης πολιτικής δύναμης δεν έχει κληρονομήσει πόλεις με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά. Ταυτόχρονα, η επανίδρυση της Αθήνας και κυρίως η αλματώδης ανάπτυξή της τον τελευταίο αιώνα απορρόφησε κάθε αναπτυξιακό στοιχείο που θα μπορούσε να διοχετευθεί συμμετρικά σε μικρότερους -έστω- οικισμούς που υπήρξαν πριν από τη δική της ανασύσταση.

Στην ίδια συλλογή κειμένων προσεγγίζονται όψεις της Αθήνας, που σχετίζονται με τη μορφολογία της, όπως οι πλατείες της, και την κατανομή και τη μορφή των σχολείων της. Καθώς η δημόσια πλατεία είναι αποτέλεσμα σχεδιασμού και βούλησης, στην Αθήνα που χαρακτηρίζεται από άτακτη αστικοποίηση δεν προέκυψαν πλατείες. Η μελέτη της κατανομής των σχολείων, εξάλλου, οριοθετεί με κατοπτρική ακρίβεια την παρουσία τεσσάρων κοινωνικών ομάδων που είναι η μεγαλοαστική, η εύπορη τάξη του κέντρου, η μικροαστική ομάδα του κέντρου και οι κάτοικοι κατοίκους των περιφερειακών συνοικιών.

Πολλοί παρατηρητές της εικόνας και της ζωής της Αθήνας και των ελληνικών πόλεων είναι εξαιρετικά αυστηροί στην κριτική τους. Ο Νίκος Βατόπουλος, σε σημείωμά του στην *Καθημερινή*, προετοιμάζοντας μια έρευνα για τη «σωτηρία» της Αθήνας, γράφει: «*Η εικόνα των ελληνικών αστικών κέντρων παραπέμπει σε έναν απογοητευτικό μέσο όρο, άδικο και υποτιμητικό για το παρελθόν των πόλεών μας, αλλά ευκόλως ερμηνεύσιμο από ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές παραμέτρους. Η Αθήνα δεν μπορεί να λειτουργήσει ως τουριστικός κόμβος παρά το γεγονός ότι διαθέτει σημαντικά θέλγητρα, απλώς και μόνο διότι η εντυπωσιακή αποτυχία της ως σύγχρονης μητρόπολης την καθιστά απωθητική: το Αρχαιολογικό της Μουσείο θυμίζει επαρχία του '50, το περιβάλλον των αθηναϊκών αρχαιολογικών χώρων είναι σκουπιδότοπος, το αεροδρόμιο της είναι τριτοκοσμικό, ο σιδηροδρομικός της σταθμός είναι προσβλητικά βρώμικος και αντιλειτουργικός*». Και συμπεραίνει: «*Στο αρχιτεκτονικό λεξικό του μέλλοντος η Αθήνα του 1990 θα απουσιάζει ως λήμμα. [...] Η Αθήνα δύσκολα θα γίνει μια όμορφη πόλη. Μπορεί όμως να γίνει μια πολύ καλύτερη πόλη [...]*».

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Μια συγκριτική κατάταξη των Ελληνικών πόλεων με ανθρωπογεωγραφικά κριτήρια και με στόχο την εκτίμηση του **αστικού χαρακτήρα** ή της «αστικότητας» των πόλεων επιχειρεί σε εργασία του ο Μιχαήλ Παπαδάκης.

Τα κριτήρια υπάγονται σε τρεις κατηγορίες: **δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά**. Για να διευκολυνθεί η ταξινόμηση, στα κριτήρια αντιστοιχούν μικροί αριθμητικοί δείκτες (1, 2, 3, κ.λπ.), οπότε η άθροιση των επιμέρους δεικτών, για κάθε πόλη, καταλήγει σε ένα μοναδικό δείκτη για την κάθε πόλη, ο οποίος και χρησιμεύει για τη κατάταξη.

Το ζήτημα γίνεται περισσότερο κατανοητό αν δούμε πως έχουν συγκροτηθεί οι επί μέρους δείκτες. Ο δημογραφικός δείκτης αποτελεί άθροισμα δύο επιμέρους δημογραφικών δεικτών. Ο πρώτος αναφέρεται στο μέγεθος του πληθυσμού και ο δεύτερος στο ρυθμό μεταβολής του πληθυσμού. Με βάση τα αποτελέσματα της απογραφής του 1981, οι πόλεις διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες: Μεγάλες (με πληθυσμό πάνω από 100.000 κατοίκους), μεσαίες (με πληθυσμό μεταξύ 40.000 και 100.000 κατοίκων), μικρές (με πληθυσμό μεταξύ 20.000 και 40.000 κατοίκων) και πολύ μικρές (κάτω των 20.000 κατοίκων). Προκύπτουν έτσι οι αριθμητικοί δείκτες 4, 3, 2, και 1. Ο δεύτερος δημογραφικός δείκτης, που αφορά το ρυθμό μεταβολής του πληθυσμού, κλιμακώνεται επίσης σε τέσσερα επίπεδα αριθμητικών δεικτών: 3 μονάδες για τις πόλεις υψηλού ρυθμού αύξησης (>2% ετησίως), 2 μονάδες για τις πόλεις μέσου ρυθμού (1-2%), 1 μονάδα για τις πόλεις χαμηλού ρυθμού (0-1%) και 0 για τις πόλεις αρνητικού ρυθμού αύξησης (των οποίων μειώνεται ο πληθυσμός). Οι δυο δείκτες είναι για τη Λάρισα 4 και 3 αντίστοιχα ενώ για τη Μυτιλήνη 2 και 0 αντίστοιχα.

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΒΑΘΜΟ (Β) ΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΠΟΛΗ	Β	ΠΟΛΗ	Β	ΠΟΛΗ	Β	ΠΟΛΗ	Β
Αθήνα	35	Ρέθυμνο	24	Ελευσίνα	19	Νάουσα	15
Πάτρα	35	Κόρινθος	24	Σπάρτη	18	Άργος	14
Θεσσαλονίκη	31	Αλεξανδρούπολη	24	Τρίκαλα	18	Ασπρόπυργος	14
Ρόδος	31	Χαλκίδα	23	Ερμούπολη	18	Κατερίνη	14
Γιάννενα	31	Αχαρνές	23	Άνω Λιόσια	18	Μέγαρα	12
Λαμία	29	Δράμα	23	Κως	18	Αίγιο	11
Καβάλα	28	Καρδίτσα	23	Καστοριά	17	Κορωπί	11
Ηράκλειο	28	Βόλος	22	Έδεσσα	17	Αλεξάνδρεια	11
Λάρισα	28	Ξάνθη	22	Πτολεμαΐδα	17	Κάλυμνος	10

Κέρκυρα	27	Πύργος	22	Θήβα	17	Γιαννιτά	10
Ναύπλιο	27	Άρτα	22	Λιβαδειά	17	Αμαλιάδα	10
Κοζάνη	26	Καλαμάτα	21	Πρέβεζα	17	Ορεοσιτάδα	9
Χανιά	26	Φλώρινα	21	Κομοτηνή	16	Τύρναβος	7
Μυτιλήνη	26	Σαλαμίνα	21	Κιλκίς	16		
Σέρρες	26	Χίος	20	Αγρίνιο	16		
Τρίπολη	27	Μεσολόγγι	20	Βέροια	15		

Από τους τρεις δείκτες που αντιστοιχούν στα οικονομικά κριτήρια παρουσιάζουμε το δείκτη που εκφράζει τους κυριότερους τομείς παραγωγής. Με βάση το δείκτη αυτό χαρακτηρίζεται η πόλη ως κέντρο υπηρεσιών (6 μονάδες του αριθμητικού δείκτη), κέντρο εμποροβιομηχανικό (5), κέντρο εμποροαγροτικό (4), κέντρο βιομηχανικό (3), κέντρο αγροτοβιομηχανικό(2) και κέντρο αγροτικό (1). Ο αριθμητικός δείκτης για τις πόλεις Καστοριά, Άργος και Τρίπολη είναι: 3, 2 και 6 αντίστοιχα.

Επίσης από τους τέσσερις δείκτες που αντιστοιχούν στα κοινωνικά κριτήρια παρουσιάζουμε το βαθμό απασχόλησης των γυναικών σε έμμισθες θέσεις. Μπορούμε να διακρίνουμε τρία επίπεδα ανάλογα με την έμμισθη γυναικεία απασχόληση: υψηλή (>15%), μέση (12-15%) και χαμηλή (<12%). Οι αριθμητικοί δείκτες είναι 3, 2 και 1.

Ο πίνακας παρουσιάζει την κατάταξη των πόλεων όπως αυτή προκύπτει από την προκαταρκτική βαθμολόγησή τους. Σε μερικές περιπτώσεις η βαθμολογική σύμπτωση υποδηλώνει και κάποια ομοιότητα (π.χ. Μυτιλήνη-Χανιά, με 26 μονάδες αστικότητας). Σε πολλές όμως περιπτώσεις (π.χ. Ερμούπολη-Άνω Λιόσια με 18 μονάδες, ή Κάλυμνος-Γιαννιτά με 10 μονάδες) η βαθμολογική σύμπτωση είναι παραπαιστική.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

1. Η Population Crisis Committee, που εδρεύει στην Ουάσιγκτον βαθμολόγησε (1990) τις συνθήκες διαβίωσης σε 45 χώρες. Οι παράγοντες που ελήφθησαν υπόψη περιλάμβαναν τη δημόσια ασφάλεια, την υγεία, την εκπαίδευση, τη στέγη και το κόστος διατροφής, Ελ' φθησαν επίσης υπόψη περιβαλλοντικοί παράγοντες που αφορούν τη ζωή στις μεγάλες πόλεις όπως ο θόρυβος. Εξαιρέθηκαν πάντως οι πολιτιστικές παροχές λόγω των διαφορών που συνπάγονται από κοινωνία σε κοινωνία. Υψηλότερη βαθμολογία συγκέντρωσε η Μελβούρνη με 86 μονάδες στις 100. Ακολουθούν με 85 μονάδες, η Ατλάντα και το πολεοδομικό συγκρότημα Έσεν, Ντόρτμουντ, Ντούισμπουργκ. Τελευταίες κατάσσονται μερικές αφρικανικές και ασιατικές χώρες, όπως το Λάγκος (19 μονάδες), η Κινσάσα (29) και η Καλκούτα (34). Η Αθήνα συγκεντρώνει 62 μονάδες, μετά από τη Ρώμη (68), τη Μαδρίτη (73) και τη Βουδαπέστη (65).

2. Το κόστος διαβίωσης στις πόλεις του κόσμου συνδέει το επί μέρους άτομο με το χώρο μέσα από το χρήμα. Κατά κάποιο τρόπο, το κόστος διαβίωσης εκφράζει το βαθμό εμπλοκής του ντόπιου ή του ξένου στη ζωή της πόλης, όταν το άτομο λαμβάνεται υπόψη μονοδιάστατα ως καταναλωτής. Ωστόσο για τις κυβερνήσεις και για τις διεθνείς επιχειρήσεις, που οργανώνουν αποστολές αντιπροσώπων τους στο εξωτερικό, η γνώση του κόστους διαβίωσης είναι για κάθε πόλη απαραίτητη για τις αμοιβές και τις δαπάνες στο εξωτερικό.

Η ελβετο-αγγλική εταιρεία Corporate Resources Group (SRG) διενεργεί σε εξαμηνιαία βάση έρευνες με σκοπό να προσδιορίσει το κόστος ζωής στις διάφορες πόλεις και να σταθμίσει και όλους τους άλλους παράγοντες διαβίωσης σ' αυτές. Η έρευνα καλύπτει πολυάριθμα προϊόντα (τροφή, ρουχισμό, κ.λπ.) και υπηρεσίες (ηλεκτρικό, μεταφορές, αναψυχή, κ.λπ.). Με βασική αναφορά στην περιοχή της Νέας Υόρκης που βαθμολογείται με 100, προκύπτει μια κατάταξη των διαφόρων πόλεων.

Το Τόκιο έρχεται πρώτο, ως πιο ακριβό ενώ η Πόλη του Μεξικού στο τέλος. Συμπτωματικά, η Νέα Υόρκη και η Χο Τσι Μινχ καταλαμβάνουν κοινή θέση (56^η θέση). Η 26^η θέση καταλαμβάνεται, σχεδόν όλη, από μια πραγματική γεωγραφική περιφέρεια (Βερολίνο, Βρυξέλλες, Ντύσελντορφ, Φραγκφούρτη). Σε μερικές χώρες-περιφέρειες του πλανήτη παρατηρούνται μεγάλες εσωτερικές ασυμμετρίες, όπως στη Ρωσία (Μόσχα 3^η θέση ενώ Αγιο-

Πετρούπολη 17^η θέση) και τις ΗΠΑ (Νέα Υόρκη 56^η θέση ενώ Ατλάντα 123^η θέση).

3. Σε κατάταξη της ίδιας εταιρείας Corporate Resources Group (1997), που περιελάμβανε 192 πόλεις καταταγμένες με βάση 42 κριτήρια, πρώτη πόλη κατατάχθηκε το **Βανκούβερ** του Καναδά, που προφανώς προσφέρει στους κατοίκους του την καλύτερη ποιότητα ζωής απ' όλες τις μεγαλουπόλεις στον πλανήτη. Η **Αθήνα βρίσκεται στην 73^η θέση** μετά από τις μεγαλουπόλεις της Μεσογείου, όπως η Μαδρίτη, το Μιλάνο, η Βαρκελώνη και η Ρώμη, αλλά πριν από τις μεγάλες πόλεις των Βαλκανίων. Με βάση αναφοράς το 100 για τη Νέα Υόρκη το Βανκούβερ βαθμολογείται με 105,47, ενώ η Αθήνα με 88. (Το ζήτημα, σε σχέση με τη θέση της Αθήνας, έτυχε μεγάλης δημοσιότητας στη χώρα μας, το Δεκέμβριο του 1997).

Τα 42 κριτήρια βαθμολόγησης καλύπτουν όλους τους τομείς της ζωής των πόλεων (και των αντιστοιχών κρατών ή πολιτειών), από την πολιτική και κοινωνική ασφάλεια και σταθερότητα, μέχρι τα καταναλωτικά αγαθά, την ψυχαγωγία και το περιβάλλον. Συμπεριλαμβάνονται επίσης οι ιατρικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Ας σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα της έρευνας βασίζονται σε αξιολόγηση στην οποία συμμετέχουν πολίτες άλλων χωρών, οι οποίοι ζουν στις αξιολογούμενες πόλεις.

Ως γενικό γεωγραφικό σχόλιο, θα μπορούσαμε να πούμε για τις παγκόσμιες κατατάξεις τα εξής:

- Τα αποτελέσματα των κατατάξεων, που έχουν αναμφισβήτητη πρακτική αξία, ανασυντάσσουν τον πραγματικό χώρο και στη θέση του ανακατασκευάζουν μια «αχωρική» παράσταση υπό μορφή λίστας, από τις καλύτερες πόλεις προς τις χειρότερες: Όσο ανακριβής και ταπεινωτική είναι η χαρτογραφική αναπαράσταση με το Βορρά επάνω και το Νότο κάτω, άλλο τόσο ανακριβής και ταπεινωτική είναι και η λεπτομερής κατάταξη των πόλεων με τις ευνοημένες πόλεις στην κορυφή και τις φτωχές πόλεις στον πυθμένα. Πραγματικά, ο μανδύας του ενιαίου βαθμού με τον οποίο χαρακτηρίζεται μια πόλη ως σύνολο αποτελεί μια υπερβολή, αφού από σημείο σε σημείο μέσα στην πόλη υπάρχουν σημαντικές διαφορές ενώ ταυτόχρονα στον πληθυσμό υπάρχουν σοβαρές ανισότητες.
- Τα κείμενα και οι πίνακες που συνοδεύουν τις κατατάξεις των πόλεων βρίσκουν μεγάλη δημοσιότητα και χαίρουν συνήθως μεγάλης αναγνωσιμότητας. Είναι όμως ξεκομμένα από το συγκεκριμένο ερευνητικό και οικονομικό περιβάλλον που τα παρήγαγε ή τα αξιοποιεί. Κατ'αυτή την έννοια, οι απλές κατατάξεις των πόλεων (ή των χωρών), όπως και κάθε πληροφορία για το χώρο, έχουν μια σίγουρη εσωτερική γεωπολιτική διάσταση και βρίσκουν πρόχειρη πολιτική αξιοποίηση ως στοιχείο της επιχειρηματολογίας στον πολιτικό λόγο. Πραγματικά, σε σχέση με τη Αθήνα, στη δεδομένη συγκυρία των συζητήσεων για τις υποψηφιότητες των δημοτικών εκλογών, η ανακοίνωση της 73ης θέσης προσέφερε επιχειρήματα για την κατάσταση της πόλης.

ΜΙΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΒΟΡΕΙΟ-ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Ο David Savageau, με συνεργάτες, επιμελείται ανά τετραετή χρονικά διαστήματα την έκδοση *PLACES RATED ALMANAC*, η οποία μελετά, βαθμολογεί και παρουσιάζει λεπτομερώς τα πολεοδομικά συγκροτήματα των Ηνωμένων Πολιτειών και του Καναδά και πραγματοποιεί, κατόπιν, μια γενική κατάταξη (ranking). Ο υπότιτλος του βιβλίου που είναι "*ο οδηγός σας για να βρείτε τα καλύτερα μέρη να ζήσετε στη Βόρεια Αμερική*", μας καθοδηγεί ως προς τον ιδιαίτερο ανθρωπογεωγραφικό στόχο που επιδιώκουν οι συγγραφείς.

Στη έκδοση του 1993 τα πολεοδομικά συγκροτήματα ΗΠΑ-Καναδά που παρουσιάζονται είναι 343. Πρόκειται για πόλεις ή ευρύτερες αστικοποιημένες περιοχές με πληθυσμό 50.000-100.000 κατοίκους τουλάχιστον (ανάλογα με τις περιπτώσεις). Επισημαίνεται ότι δεν πρόκειται για ανεξάρτητες πόλεις αλλά για πολεοδομικά συγκροτήματα τα οποία αποτελούν λειτουργικές περιφέρειες, όπως ακριβώς συμβαίνει στην Αθήνα, όπου για την εργασία, την εκπαίδευση, την αναψυχή κ.λπ. το λεκανοπέδιο της Αττικής θεωρείται ως ενιαίος χώρος. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ένας μέσος βαθμολογικός όρος που οδηγεί σε μια κατάταξη, γίνεται πρακτικά και βιωματικά αντιληπτός κατά τον ίδιο τρόπο από όλους τους κατοίκους του πολεοδομικού συγκροτήματος.

Τα μεγέθη που μελετούν οι συγγραφείς είναι τα εξής 10: Κόστος διαβίωσης, Απασχόληση, Στέγη, Μεταφορές, Εκπαίδευση, Φροντίδα υγείας, Έγκλημα, Τέχνες, Αναψυχή και Κλίμα.

Το κόστος διαβίωσης υπολογίζεται με βάση τις δαπάνες ενός νοικοκυριού για τη στέγη, τις παροχές υπηρεσιών κοινής ωφελείας, το φόρο ιδιοκτησίας, τα δίδακτρα, τα έξοδα διατροφής, τα έξοδα φροντίδας υγείας και τα έξοδα συγκοινωνιών. Οι πρώτες στην κατάταξη και πιο φτηνές ως προς τη διαβίωση πόλεις ή περιοχές είναι ασήμαντες και γι' αυτό μας είναι άγνωστες. Δεν τις αναφέρουμε. Αντίθετα, οι ακριβές πόλεις των ΗΠΑ (και του Καναδά) είναι πασίγνωστες σε όλο τον κόσμο. Πιο ακριβή πόλη εκτιμάται ότι είναι το Σαν Φρανσίσκο (έρχεται 343^ο) ακολουθούμενο από τη Νέα Υόρκη, τη Χονολουλού (Χαβάη), το Λος Άντζελες και τη Βοστώνη. Το Βανκούβερ του Καναδά είναι η πρώτη καναδέζικη πόλη (322^η) που συναντούμε κοιτάζοντας από τις ακριβότερες προς τις φθηνότερες πόλεις, ακολουθούμενο από το Τορόντο (318^ο).

Οι ακριβές πόλεις βρίσκονται επικεφαλής και στην κατάταξη ως προς τις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και πολιτιστικές παροχές («Τέχνες»). Η σειρά είναι η εξής: Νέα Υόρκη, Λος Άντζελες, Ουάσιγκτον, Σικάγο, Τορόντο, Σαν Φρανσίσκο, Βοστώνη, Φιλαδέλφεια και άλλες. Τα ακριβή στοιχεία που έχουν ληφθεί υπόψη για την κατάταξη ως προς τις «Τέχνες» είναι ο αριθμός των τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών με σοβαρή μουσική, οι προγραμματισμένες ετήσιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, οι τοπικοί οργανισμοί συμφωνικής μουσικής, όπερας, χορού και θεάτρου, τα μουσεία, οι αίθουσες εκθέσεων και οι δημόσιες βιβλιοθήκες. Στο Σικάγο υπάρχουν 271 παραρτήματα βιβλιοθηκών με συνολικό αριθμό 19 εκατομμυρίων τόμων.

Στο σημαντικότερο τομέα της απασχόλησης, ως κριτήρια για την κατάταξη ελήφθησαν η πρόβλεψη αύξησης των θέσεων εργασίας σε ορισμένο χρονικό διάστημα (ως ποσοστό, π.χ. 5%) και το πλήθος των αντίστοιχων θέσεων εργασίας που προβλέπεται να δημιουργηθούν. Οι θέσεις είναι χωρισμένες κατά τον παραδοσιακό αμερικανικό τρόπο σε *blue-collar* (αγρότες, εργατοτεχνίτες) και *white-collar* (υπηρεσίες). Πρώτη στην κατάταξη έρχεται η [Orange County](#), στην Καλιφόρνια, 315.000 κάτοικοι, που αν και άγνωστη (για τους εκτός Αμερικής) πόλη είναι εξαιρετικά σημαντική. Πραγματικά, στην κατάταξη του 1997 (στην νέα έκδοση του *PLACES RATED ALMANAC*), η Orange County έρχεται πρώτη από όλες τις αμερικανικές πόλεις (ΗΠΑ - Καναδάς) στη γενική κατάταξη.

Στη γενική κατάταξη του 1993 πρωτεύει το **Σινσινάτι** του Οχάιο. Πρόκειται για μια πόλη χτισμένη από γερμανούς, κυρίως, μετανάστες στις όχθες του ποταμού Οχάιο, που αναπτύχθηκε αρκετά κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα και διατηρεί ακόμα στοιχεία οικονομικού και κοινωνικού προβαδίσματος.

ΚΑΤΑΤΑΞΗ (1993) ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ ΜΕΡΙΚΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Κατάταξη-Όνομα	PO	PC	CO	JO	HS	TR	ED	HC	CR	AR	RE	CL	SC
01- Σινσινάτι	1556375	4,6	203	034	206	046	043	066	131	056	064	101	0950
02- Σιάτλ	2178199	21,0	302	016	312	015	031	030	240	024	006	015	0991
03- Φιλαδέλφεια	4978037	1,8	313	021	297	043	007	003	171	008	081	055	0999
04- Τορόντο	4077472	18,8	318	009	316	030	010	021	111	005	076	112	1008
07- Ουάσιγκτον	4466545	17,0	308	005	314	010	006	010	215	003	105	054	1030
12- Ατλάντα	3174100	18,8	212	004	244	005	025	093	318	026	106	027	1060
17- Βοστώνη	3805910	2,7	329	076	325	004	004	007	221	007	063	061	1097
18- Σ. Φρανσίσκο	1644301	3,5	343	071	343	021	023	008	288	006	005	001	1109
44- Σικάγο	6985302	0,2	296	050	285	001	003	004	330	004	069	213	1255
94- Ντάλας	2850369	13,0	250	014	256	053	008	136	338	039	189	166	1449
105- Νέα Υόρκη	8607521	1,6	342	343	332	003	002	002	342	001	077	047	1491
154- Ν. Ορλεάνη	1299325	-6,1	154	325	193	109	062	035	334	142	049	229	1632

Σημείωση: Βαθμολογία της κάθε πόλης σε κάθε μέγεθος, είναι η κατάταξη της πόλης (π.χ. 21^η) ως προς το μέγεθος αυτό. Όσο μικρότερη είναι η βαθμολογία, τόσο καλύτερη είναι η κατάταξη. Τα σύμβολα σημαίνουν PO: Πληθυσμός, PC: Εκατοστιαία (%) αύξηση του πληθυσμού, CO: Κόστος διαβίωσης, JO: Απασχόληση, HS: Στέγη, TR: Μεταφορές, ED: Εκπαίδευση, HC: Φροντίδα υγείας, CR: Έγκλημα, AR: Τέχνες, RE: Αναψυχή, CL: Κλίμα, SC: Συνολικό άθροισμα βαθμών. Προφανώς, όσο μικρότερο είναι το άθροισμα τόσο καλύτερη είναι η συνολική κατάταξη.

Ο πίνακας παρουσιάζει δώδεκα από τις πόλεις, σύμφωνα με την κατάταξη του 1993. Δίνονται οι τιμές των δέκα εξεταζόμενων μεγεθών καθώς και ο πληθυσμός και η αύξηση του πληθυσμού για την περίοδο 1986-1993.

TIME, 10.12.1990, p. 51

USA Today, 24.9.1996, p.8B

N. Βατόπουλος, «Η αρχιτεκτονική ακόμη δέσμια στην Ελλάδα», *Καθημερινή*, 12.7.1998, σελ. 34

Γκυ Μπουρζέλ (επιμέλεια), *Η νεοελληνική πόλη*, Εξάντας, 1989